

Van Hoogevest Architecten

Tekst Carien van Hoogevest **Beeld** Frank Hanswijk

Van Hoogevest Architecten is vanaf de oprichting van het bureau in 1909 tot nu toe, steeds betrokken geweest bij kerkgebouwen. Vele nieuwe kerken zijn ontworpen door voorgaande generaties. Nu behoren vooral restauraties, verduurzaming en onderhoud van monumentale kerkgebouwen tot de orderportefeuille en ontwerpt het architectenteam nieuwe faciliteiten die nodig zijn voor een breder gebruik of herbestemming van het kerkgebouw. Door deze jarenlange betrokkenheid is een schat aan brede kennis opgebouwd in een team van experts dat wordt gevormd door architecten, erfgoedbouwkundigen en technisch ontwerpers. Je zou kunnen zeggen dat 'kerkenbouw' in ons dna zit.

Verduurzaming van iconische stadskerken

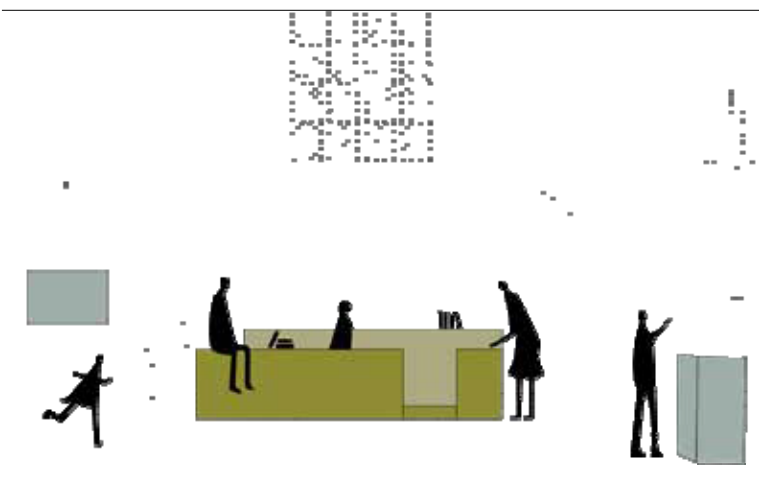
Daarom was het voor ons vanzelfsprekend om mee te doen aan de prijsvraag sublieme schoonheid, sublieme duurzaamheid, een duurzame toekomst van iconische stadskerken. Deze prijsvraag werd in 2021 uitgeschreven door rijksbouwmeester Floris van Alkemade en directeur van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed Susan Lammers. Gezocht werd naar vernieuwende, sublieme verduurzamingsoplossingen die de sublieme schoonheid van deze stadskerken zouden borgen. Tot de betrokken iconische stadskerken behoorde onder andere de Stevenskerk in Nijmegen, de Domkerk in Utrecht, de koepelkathedraal Sint Bavo in Haarlem en het Academiehuis Grote Kerk Zwolle. Vier kerken waar Van Hoogevest Architecten al bij betrokken is of is geweest. Samen met NIBE, NIAG, PHysibuild, The Missing Link en Licht – Joost de Beij werd een interdisciplinair team gevormd met alle kennis in huis voor wat betreft bouwtechniek en bouwfysica enerzijds en ontwerpvisie en -vaardigheid anderzijds.

De kerk als *Third Place*

Wij kwamen door de eerste selectiefase met het concept De kerk als *Third Place* en lieten ons inspireren door het rijke verleden van deze iconische stadskerken, voortbouwend op de traditie van de kerk als hart van de stad waar mensen elkaar al eeuwenlang ontmoeten en samen geloven. De kerk als *Third Place* sluit naadloos aan bij de huidige, gedeelde ambitie van de deelnemende kerken om hun kerkgebouw sterker te willen verbinden met de publieke ruimte. Naast 'thuis' en 'werk' wil men in de kerk een derde plek creëren waar mensen elkaar niet alleen kunnen ontmoeten, maar ook samen kunnen eten, met elkaar kunnen debatteren, samen kunnen genieten van kunst en ook nog eens samen een kaars kunnen opsteken. In de uitwerking hebben wij gezocht naar kleinschalige oplossingen op fijne plekken in de kerk, waarbij warmte op maat wordt geleverd en multifunctionele meubels plaatselijk en flexibel worden ingezet (afbeelding 1). In combinatie met een nieuw verlichtingsplan ontstaan zo comfortabele verblijfsruimtes die geschikt zijn als *Third Place*, terwijl de sublieme schoonheid van het kerkgebouw onaangeraakt voelbaar en zichtbaar blijft.

Grote Kerk Wageningen

Dit concept weerspiegelt de nieuwe tijd waarin kerkbeheerders zoeken naar een flexibel gebruik van de kerkruimte en verduurzaming van kerkgebouwen binnen een passend budget zonder aantasting van monumentwaarde. Een vergelijkbare vraag werd gesteld door de Stichting Oude Gelderse Kerken (SOGK) voor de Grote Kerk in het stadscentrum van Wageningen. De SOGK kocht de kerk in 2017 van de Protestantse Gemeente en verzorgt sindsdien het beheer en de exploitatie. In de periode 2019 – 2020 is de kerk gerestaureerd en verduurzaamd naar ontwerp en onder leiding van Van Hoogevest Architecten. Ook zijn er nieuwe functionele ruimtes ontworpen om de kerk geschikt te maken voor breed maatschappelijk en cultureel gebruik. Het restauratie-technische werk omvatte naast het herstel van de kap, ook het herstel van metselwerk, waarbij de naoorlogse, verweerde cementvoegen integraal zijn vervan-

Afbeelding 1: Voorbeeld van een comfortabele verblijfsruimte in het kerkgebouw die geschikt is als *Third Place*

Foto's van boven naar beneden:

Afbeelding 2: Nieuwe houten 'box' in de noordbeuk van de Grote Kerk te Wageningen

Afbeelding 3: Ingekorte houten galerij in het noordtransept

Afbeelding 4: Nieuwe houten stoelen, die flexibel gebruik van de Grote Kerk mogelijk maken

gen. Een duurzame manier van verwarmen is gerealiseerd door onder de hardstenen tegelvloer een nieuwe betonnen vloer te maken met vloerverwarming. Een belangrijke energetische verbetering is gerealiseerd door het glas-in-lood te voorzien van een beschermende voorzetbeglazing.

Oude en nieuwe tijdlagen

De Grote Kerk is gebouwd op de grondvesten van een romaanse voorganger en in fasen uitgegroeid tot een laatgotische kruiskerk. De kerk is in de Tweede Wereldoorlog zwaar beschadigd geraakt en naar ontwerp van architect Ad van der Steur (1893–1953) in de wederopbouwperiode voorzien van nieuwe galerijen in het noord- en zuidtransept, nieuwe houten banken, nieuwe entreeportalen en scheidingswanden.

Bij de recente restauratie zijn opnieuw toevoegingen gedaan die een breder gebruik mogelijk maken en die een zichtbaar nieuwe tijdslaag vormen. Zo is in de noordbeuk op verdiepingsniveau een 'box' ingebouwd die aan de voorzijde over de volledige hoogte is voorzien van glas (afbeelding 2). In deze ruimte kan men ongestoord vergaderen zonder hinder van andere activiteiten in de kerk, terwijl men een verrassende doorkijk heeft over de lengte van de noordbeuk. De inbouw steunt op een constructie, die is verborgen achter een bestaande houten scheidingswand, welke schuifbaar is gemaakt om de achterliggende ruimte bij de kerkbeuk te kunnen betrekken. In het noordtransept is de houten galerij ingekort (afbeelding 3) ten behoeve van een nieuwe uitgiftebalie waar gebruikers thee en koffie én een maaltijd kunnen krijgen. In de aangrenzende nevenruimte werd daartoe een professionele keuken ingebouwd. Voor een flexibel gebruik van de kerk is een belangrijk deel van de oude en statische kerkbanken vervangen door makkelijk verplaatsbare, nieuwe houten stoelen (afbeelding 4). Delen van de verwijderde banken zijn hergebruikt in de wanden van de nieuwe 'box' in de noordbeuk, waardoor een interessante vevlechting is ontstaan tussen een oude en nieuwe tijdslaag. In de westelijke travee onder de orgeltribune zijn voldoende nieuwe toiletvoorzieningen gemaakt om de ontvangst van grote aantallen bezoekers mogelijk te maken. De Grote Kerk Wageningen heeft naast het breed culturele gebruik de kerkelijke functie voor de zondagen weten te behouden en is met deze restauratie en herinrichting op verantwoorde wijze voortbestemd.

